

KIRKENES VERDENSRÅD OG DIALOGEN

Notater fra sentralkomitémøtet i Addis Abeba

av

GUNNAR STÅLSETT

Kirkenes Verdensråds Eksekutivkomite og Sentralkomite vedtok i Canterbury i 1969 å sette dialogspørsmålet på sakslisten for møtet i Sentralkomiteen i Addis Abeba, januar 1971. Man ønsket å trekke opp visse retningslinjer for dialogen med andre religioner og ideologier. I Eksekutivkomiteens vedtak het det bl.a. at man er av den oppfatning at «forholdet mellom Kirkenes Verdensråd og tilhengere av andre religioner og ideologier er en av de viktigste saker (major issue) for KV for tiden.» (Ex. com. minutes s. 11) Sentralkomiteen som følgelig tok denne saken opp, uttalte seg slik:

«Idet vi tror at kristen misjon og trofasthet mot evangeliet innebærer respekt for mennesker av enhver tro og ideologi,

- a) hilser Sentralkomiteen velkommen at man nå legger større vekt på dialog med mennesker av andre religioner (faiths) og ideologier;
- b) og oppmuntrer Departementet å studere videre forholdet mellom dialog og misjon, så vel som forholdet mellom vår felles menneskehet med andre mennesker og vår nye menneskehet i Kristus (common humanity — new humanity);
- c) og godkjenner planene for en økumenisk konsultasjon om dialog med mennesker av andre religioner i mars 1970 i Beirut . . .» (C. com. minutes s. 29)

Dialog-temaet er gammelt i den kristne kirke. Misjonshistorien vitner om en rekke skillelinjer som er trukket opp omkring dette spørsmål. Fra norsk side er det nok å minne om K.L. Reichelts innsats på dette område, en innsats som kanskje ennå ikke er fullt ut forstått og verdsatt etter sin fortjeneste.

I Kirkenes Verdensråd har man vært opptatt med temaet, ikke bare ved den personlige interesse og innsats i diskusjonen ved fremtredende menn som Visser t'Hooft (jfr. hans bok «No other Name»), men også ved at man i flere av organisasjonens departementer har satt saken på arbeidsprogrammet. Av en oversikt utarbeidet av KV's sekretariat før møtet i Addis Abeba, fremgår det at Sentralkomiteen i 1956 godkjente et studieprogram under tittelen «The World of God and the Living Faiths of Men». Flere studiesentra har arbeidet med dette tema. Det store misjonsavdelingsmøtet i Mexico City i 1963 og konsultasjonen i Kandy i 1967 behandlet samme spørsmål. En rekke publikasjoner er utgitt som et resultat av disse møter. Faith and Order avdelingen har i flere år særlig vært engasjert i dialog med representanter for jødedommen, og arrangerte i 1969 en konsultasjon mellom kristne og muslimer. En egen komite i KV, «Komiteen for kirken og det jødiske folk» (CCJP), har arbeidet etter samme linje i flere år. Også studieavdelingen i KV's misjonsdepartement har vært dypt engasjert i dialog-spørsmålet. Det var denne avdeling som arrangerte den mest omfattende, multilaterale konsultasjon i Ajaltoun i Libanon i mars 1970, hvor det deltok kristne, hinduer, buddhister og muslimer (Study Encounter bd. VI nr. 2. 1970), samt den etterfølgende konsultasjon i Zürich i mai 1970 (International Review of Mission, okt. 1970).

Ved generalforsamlingen i Uppsala i 1968 kom dialogspørsmålet opp i seksjon II, og forårsaket en viss debatt. I det utkast som staben i Genève hadde utarbeidet, var dette spørsmål blitt behandlet på en lite tilfredsstillende måte. I «Det skandinaviske alternativ», som ble levert til seksjon II, hadde det fått atskillig større plass. I uttalelsen fra seksjonen kan man i formuleringene finne en viss refleks både av den forutgående debatt og av det skandinaviske utkast når det heter at «en kristens dialog med andre ikke innebærer en fornektelse av Kristi enestående plass (uniqueness), heller ikke innebærer dialogen at man gir slipp på ens egen hengivenhet (commitment) til Kristus». Etter å ha slått fast at dialog betegner den *måte* som vi nærmer oss hverandre på, og at dialogens basis er vår delaktighet i den samme

menneskehet, kommer man til det punkt som var uklart i det opprinnelige utkast. Her heter det nå at Kristus taler i dialogen ved at han åpenbarer seg for dem som ikke kjenner ham, og *bin-der sammen* (connecting) den begrensede og forkvaklede (limited and distorted) kunnskap hos dem som kjenner ham. Videre heter det at dialog og forkynnelse (proclamation) ikke er det samme, men at de utfyller hverandre i et totalt vitnesbyrd (Uppsala 68 speaks s. 29).

På bakgrunn av det som her er nevnt, var det rimelig at Sentralkomiteen måtte ta opp spørsmålet om å få utarbeidet retningslinjer for dialogen. Den uro som hadde kommet til uttrykk i Uppsala, avtok ikke ved rapporten fra Ajaltoun-konferansen i 1970. Det var derfor med en viss kjensle av at man sto overfor et spørsmål av stor betydning da saken kom opp på møtet i Addis Abeba. Hensikten her var å utforme de retningslinjer for det fremtidige arbeide med dette spørsmål i Kirkenes Verdensråds regi som staben i Genève tydeligvis trengte, og vel også ønsket.

Det forelå i alt fire aktstykker av betydning for dialogsaken på møtet i Addis Abeba: et forberedende dokument med *utkast* (draft) til uttalelse fra Sentralkomiteen (heretter omtalt som «utkastet»), et foredrag av metropolitt *Georges Khodr* fra Libanon, et foredrag av dr. *Stanley Samartha* fra KV's misjonsavdelings studiekontor, og det dokument som til sist ble vedtatt under tittelen «Kirkenes Verdensråd og dialogen med andre religioner og ideologier (Foreløpige direktiver og retningslinjer)». Dette dokument er en revidert utgave av stabens utkast, og selv gjennomgikk det flere mindre revisjoner før det ble endelig motatt (del I og II) og vedtatt (del III). I diskusjonen om den endelige tekst slik den foreligger, ble det reist forbehold på enkelte punkter, slik at det ble mer realitet enn vanligvis er tilfellet, at dokumentet ble henvist for videre studium i avdelingene for Faith and Order, og World Mission and Evangelism, og i medlemskirkene. Det er opp til medlemskirkene å ta opp denne utfordring. (Alle sitater i det følgende er fra de stensilerte dokumenter som alle deltakere i møtet fikk utdelt.)

Stabens forslag til retningslinjer

Utkastet fra staben inneholdt tre hoveddeler: 1. Bakgrunn (preamble), 2. punkter man bør merke seg og spørsmål som bør studeres, og 3. anbefalinger. Forbundet med dette dokument var et par siders historisk innledning. Punkt 1 setter dialogen inn i dens teologiske og organisatoriske kontekst. I punkt 2 sies det klart at dialogen føres på KV's basis, dvs. den posisjon som er uttrykt i ordene at KV er «et fellesskap av kirker som bekjenner Herren Jesus Kristus som Gud og Frelser i overensstemmelse med Skriftene, og som derfor søker å oppfylle sitt felles kall til ære for den ene Gud, Fader, Sønn og Hellig Ånd».

I første punkt er det en bemerkelsesverdig endring i språkbruken i forhold til Uppsala. Mens man der stadig talte om at vi beveget oss mot en *ny menneskehet*, heter det her med atskillig mer realisme og teologisk presisjon at vi beveger oss mot et *felles menneskelig samfunn*, noe som vel i sin dypeste grunn er en sosiologisk observasjon. Det kristologiske og kosmologiske aspekt som begrunnelse for dialogen er alludert til, uten noen særlig klarhet. Dette skjer med henvisning til at Kristus ble menneske på vegne av (on behalf of) alle mennesker og kulturer, og at dette bekrefter kravet om dialog og gir det autentisitet. Her ligger uten tvil et av spenningsmomentene i dialog-problematikken. Hva betyr Kristi *herrevelde* i relasjon til ikke-kristne religioner? Spørsmålet holdes levende ved den avsluttende setning i samme punkt hvor det heter at vi stoler på at Den hellige Ånd vil lede oss til hele sannheten.

Dette avsnitt summerer godt opp den teologiske status i dialogspørsmålet i KV's medlemskirker sett under ett i dag. Avsnittet røper en viss klargjøring etter Uppsala, men holder fortsatt to vesentlige spørsmål åpne for videre klargjøring, nemlig forholdet mellom Kristus og religionene og mellom Den hellige Ånd og religionene, eller som det vel også kan sies: mellom Åpenbaring og historie.

Punkt 2 er meget interessant, fordi her presenteres for oss de spørsmål som sekretariatet i Genève nå mener bør erkjennes som besvarte (emerge for recognition), det vil vel si, de spørsmål

som man i de grupper som har drevet dialogen, er blitt enige om, og som derfor også medlemskirkene nå bør notere seg som konsensuspunkter. Dernest formulerer man i dette avsnitt hvilke problemstillinger som ennå er uavklart.

Med utgangspunkt i den felles humanitet, dvs. tilhørighet til den samme menneskehet, den menneskehet som Kristus forløser (NB ikke har forløst), hevdes det at det «åndelige» og det «materielle» ikke kan adskilles. Av dette drar man den slutning at dialogen ikke kan begrenses til mennesker av religiøs tro, men må også inkludere tilhengere av sekulær tro. Dialog, sies det, «er en dynamisk kontakt av liv med liv, opptatt med å leve sammen og handle sammen». Den teoretiske (teologiske) samtale synes å være kommet i en viss miskreditt når det gjelder adekvat kommunikasjon med sikte på enhet og/eller samvirke. Med et sitat fra rapporten etter All Africa Conference of Churches' møte i Abidjan 1969, gjentas et moment som vi tidligere har påvist er en gjenganger i disse diskusjoner, nemlig hvorvidt dialogen formidler forståelsesmomenter til den kristne i relasjon til hans egen tro, momenter som han tidligere ikke hadde: «Hvis vi vil en *sann* dialog, må vi være forberedt på at vår kunnskap om Gud kan bli utdypet i vårt møte med muslimer» (Engagement, Abidjan 1969 s. 117). I den sammenheng hvor vi nå finner det, introduseres imidlertid dette moment som noe nytt, og det fører til en konklusjon som har en viss mulighet for å oppnå status som økumenisk slagord: «Dialog er et tegn på håp.»

Dialogen kan få mange forskjellige ytre former. Det gis ikke et bestemt mønster, den kan føres på forskjellige plan, og hver dialog har sin spesielle karakter og reiser særlige teologiske spørsmål, jfr. dialog med muslimer og jøder sammenholdt med dialog med tilhengere av nye religioner i Asia. Dialog, heter det videre, må finne sted i frihet, dvs. med respekt for den andre parts integritet og identitet, med åpenhet både for å forandre og selv å bli forandret. Videre sier man at Kirkenes Verdensråd ikke har et samlet syn på dialogen, fordi rådet består av en rekke kirker med forskjellig bakgrunn og teologiske grunnholdninger. Derfor er det nødvendig at det fortsatt blir en åpen og fri disku-

sjon mellom kirkene om dette spørsmål. Etter at dette er sagt, stusser man ved den påstand som avslutter avsnittet, nemlig at Kirkenes Verdensråds engasjement i dialog må bli forstått som *kirkenes felles foretagende*. (Uth. her.)

Det heter videre i utkastet at en rekke spørsmål (issues) har utkrystallisert seg, og må søkes besvart ettersom dialogen fortsetter. Det dreier seg om følgende spørsmål: dialogens hensikt, dialogens karakter, forholdet mellom dialog og misjon, og dialog og arbeide for å gjøre kristendommen stedegen (indigenous).

Utkastet fra staben munner ut i en rekke *anbefalinger*. Her heter det bl.a. at KV skal oppmuntre og hjelpe medlemskirker til dialog, at Det økumeniske institutt i Bossey skal aktiviseres i denne sammenheng med kurser, konsultasjoner etc., KV skal selv arrangere så regelmessig som mulig konsultasjoner om dette tema. Man anbefaler selektiv deltakelse i religiøse verdensmøter, men man sier også at Verdensrådet ikke bør bli involvert i den struktur av inter-religiøse verdensorganisasjoner som finnes i dag.

Metropolitt G. Khodrs foredrag

Metropolitt *George Khodr* fra Beirut var av staben i Genève invitert til å holde det viktigste foredrag før debatten om dialogspørsmålet: «Kristendommen i en pluralistisk verden — Den Hellige Ånds verk». Khodr representerer ikke bare en kirke som er omgitt av den muhammedanske virkelighet, men har i sin egen livshistorie bokstavelig talt kjent på kroppen det smertefulle spørsmål om forholdet mellom kristendommen og religionene. Da han i voksen alder ble omvendt og døpt til den kristne tro, ble han stenet av sine tidligere muhammedanske trosfrender.

«På bakgrunn av den sterke strømning henimot verdensomfattende enhet i tiden etter første verdenskrig og fram til nå,» uttalte Khodr, «virker religionenes innbyrdes konflikt slik at det enten må føre til dialog eller til synkretisme. Det spørsmål som må reises, er om kristendommen etter sin natur er så eksklusiv i sitt forhold til andre religioner som man hittil har hevdet. Dette spørsmål har betydning, ikke bare for verdensmisjonen, men også for verdensfreden. Imidlertid står vi her ikke bare over-

for et spørsmål av praktisk karakter. Det er et spørsmål om hva sannhet egentlig er. Det er ikke bare et spørsmål om teologi, men har å gjøre med religionsfenomenologi, sammenlignende religionsstudier, religionspsykologi og sosiologi. Disse disipliner rokker ved en viss juridisk dogmatisme som så lenge har hersket i kristne land, og som er støttet ved de profesjonelle teologers uvitenhet når det gjelder andre religioner. Men fram for alt er det selve det åndelige livs ekthet hos de ikke-døpte som reiser spørsmålet for oss om Kristi nærvær i dem. Teologer kan ikke på en autoritativ måte behandle forholdet mellom kristendommen og andre religioner hvis de ikke på en kritisk og skapende måte kan integrere de utenomkristne data i deres teologiske refleksjon. Teologi må være en konstant vandring fram og tilbake mellom bibelsk åpenbaring og eksistens hvis den skal unngå tomhet. Videre: hvis Mesteren kaller oss til å følge i hans spor overalt hvor de finnes, tvinges vi til å undersøke det autentiske åndelige liv hos ikke-døpte. Ved å gjøre dette, stiller vi spørsmålet om Kristi nærvær utenfor den kristne historie. Den slående evangeliske kvalitet hos mange ikke-kristne byder oss dessuten å forme en ekklesiologi og en missiologi i hvilken Den Hellige Ånd får den fremste plass.»

Etter å ha stilt problemet slik, trakk Khodr opp de to klassiske linjer i kristendommens svar på dette spørsmål, den ekskluderende og den inkluderende. Med referanse til de steder i Apostlenes Gjerninger som gjerne tolkes til støtte for læren om en «naturlig åpenbaring», karakteriserte Khodr sin omtale av Areopagusathenerne slik: «De var kristne som ikke var klar over sin kristendom.» Apologetenes intoleranse overfor de ikke-kristne ble nevnt som kontrast til den linje i kristendommen som bygger på Areopagus-tradisjonen, nemlig tanken om «logos spermatikos» hos bl.a. Justin Martyr og Clemens av Alexandria. Denne linje fører til tanken om Guds frelsende nærvær og virke utenfor den kristne kirke. Men en seirende ekklesiologi i kirken reflekterer kirkens faktiske historie, med korstogsmentalitet såvel som splittelse i kirken selv mellom øst og vest. Frelsen blir ikke forstått som et mysterium som stadig utfolder seg. Teologien, må løse

seg fra ideen om frelseshistorie! «Kristi verk (oikonomia) er ikke begrenset til dets historiske utfoldelse, Gud er i sin frihet ikke bundet til noen begivenhet i sin opprettholdende og frelsende gjerning. Men Kirken er et *instrument* for Guds mysterium når det gjelder å frelse verden. Den er et *tegn* på Guds kjærlighet til menneskene. Den står ikke overfor verden som noe som er atskilt fra den, men er selv en del av verden. Kirkens oppgave er å tyde alle de andre tegn som Gud har satt gjennom tidene i verden. Innenfor de forskjellige religioner er det kirkens oppgave å åpenbare den Gud som er skjult i disse.»

Denne frelse som er virksom utenfor Israel etter kjødet og utenfor den historiske kirke, er resultatet av Oppstandelsen som fyller alt med Kristi fylde, han «i hvem alle ting er» (Kol. 1.17).

Også Den Hellige Ånd er allesteds. Han fyller alle ting i kraft av en husholdning forskjellig fra den Sønnen har, jfr. Ap. Gj. 2.17 og 10.45. Også i de ikke-kristne religioner er Den Hellige Ånd virksom. Og alle dem Ånden er hos, er Guds folk.

Den oppgave vi står overfor, konkluderte Khodr, er å vise tilhengerne av andre religioner Kristus som deres eget eie: «Vår eneste oppgave er å følge Kristi fottrinn slik de kan sees i uklare former i andre religioner . . . Oppgaven i det ikke-kristne miljø består i å gi et navn til ham som de andre har lært å kjenne som Den Elskede. Når de er blitt Brudgommens venner, vil det være lett å gi ham et navn. All den misjonerende aktivitet i kirken vil bestå i å vekke den Kristus som sover i religionenes natt.»

Dr. S. Samarthas foredrag

Dette foredrag hadde tittelen: «Dialog som et kontinuerlig kristent anliggende». Etter en omfattende oversikt over dialogens historie, hvor det særlig gikk fram at dialogens formål ofte, og i den senere tid i økende grad, hadde vært de felles menneskelige oppgaver i vår felles verden: menneskerettighets-spørsmålet, nedrustning og utvikling, med sikte på felles handling, understreket Samartha at dialogen i dag ikke bare er inter-religiøs; den er også relatert til ideologier som marxismen. Det vil være uklokt, hevdet han, å forme en religionenes allianse mot

ideologiene. Dette synspunkt ble forøvrig også uttrykt i utkastet og i det endelige vedtaket.

Det viktigste avsnitt i Samarthas foredrag var tredje hoveddel hvor han forsøkte å gi den teologiske begrunnelse for dialogen. Han fremholdt her tre momenter: 1. Inkarnasjonen som Guds dialog med mennesker forplikter oss til dialog. 2. Tilbudet i evangeliet om et sant fellesskap (community) gjennom tilgivelse, forsoning og nyskapelse, som også kirken er et tegn og et symbol på, leder uavvendelig til dialog. 3. Jesu Kristi løfte om at Den Hellige Ånd skal lede oss til hele sannheten. Fordi Bibelens forståelse av sannheten ikke uttrykkes i posisjoner, men i relasjoner (not propositional but relational), og fordi den skal søkes, ikke i den ensomme meditasjons isolerte tilstand, men i personlig konfrontasjon mellom Gud og menneske, menneske og menneske, blir dialogen en av måtene å søke sannheten på. Og fordi kristne ikke kan gjøre krav på å ha monopol på sannheten, trenger vi å møte mennesker av annen tro og ideologi som en del av vår tillit til og lydighet overfor Kristi løfte.

Lengere ute i samme avsnitt hevder Samartha at det er kristologi, ikke komparativ religion, som er basis for vårt anliggende. «Vår hovedinteresse er ikke inter-religiøse konferanser; det er å være med Kristus i hans fortsatte arbeide blant mennesker av enhver tro og ideologi.» Også ekklesiologien må føre oss til dialog, fremholdes det. Fordi kirken er skapt til å være et fellesskap, må den overvinne alle grenser mellom menneskene, også religionenes grenser.

Debatten

Sentralkomiteemedlemmene fikk anledning til å *debattere* dialogspørsmålet flere ganger, først etter hvert foredrag i plenum, deretter i de komiteer som alle deltok i, og endelig ved to gangers drøftelser av det utkast til retningslinjer som vedkommende sakskomite hadde utarbeidet med stabsutkast, foredrag og diskusjoner som materiale.

Allerede etter Khodrs foredrag var det klart at Sentralkomiteen kom til å måtte velge en annen linje i dialogspørsmålet enn

den Khodr hadde gitt uttrykk for. Ikke minst gjorde innlegg av professor Roger Mehl, tidl. generalsekretær Visser t'Hooft og metropolitt Papandreou Damaskinos, det klart at det teologiske grunnsyn som Khodr hadde gjort seg til talsmann for, var uantagelig for Sentralkomiteen. Avgjørende i så måte var Visser t'Hoofts innlegg, hvor han klart fremholdt at hvis det syn Khodr representerte hadde vært rådende i kirken fra Paulus av, hadde vi idag ikke hatt noen kristen kirke. Denne forsamling ville i beste fall vært en forsamling av representanter for forbedrede hedenske religioner! Mehl hevdet med styrke at hvis man skulle følge Khodr i hans fremstilling, ville hele spørsmålet om åpenbaringens historisitet måtte falle, og det ville bli umulig å si noe presist om Kristi funksjon i frelsesverket. Han ga uttrykk for forbauselse over den «hyperbultmannisme» som var kommet til uttrykk i dette foredrag av Khodr som representant for kristendommen i øst. Av de tretten talere i tilknytning til Khodrs foredrag var det bare tre som ga ham uforbeholden støtte, to av disse uten nærmere teologisk begrunnelse, den tredje med et visst forsøk på sådan. Han kom imidlertid i en senere debatt fram til at støtten hadde bygget på feilaktige premisser.

Systematisk sett dreier det seg om to hovedspørsmål: det kristologiske og det pneumatologiske. Khodr besvarte begge disse på en måte som gjorde Kristi historiske åpenbarings- og frelsesgjerning til en mindre avgjørende akt enn den hittil har vært ansett for å være innenfor kristenheten. Hele hans grunnsyn måtte nødvendigvis føre til en radikal problematisering av misjon i tradisjonell betydning av ordet, jfr. f.eks. definisjonen i basis for KV's egen misjonsavdeling: «å fremme forkynnelsen av evangeliet om Jesus Kristus for hele verden, forat alle mennesker kan tro på ham og bli frelst.» Forøvrig var det betydningsfullt at nettopp representanter for den ortodokse kirke selv tok det sterkeste oppgjør med Khodrs pneumatologi. Den ortodokse kirke har i sin teologi et annet syn på Den Hellige Ånds virke enn det som f.eks. er gjengs innenfor historisk lutherdom, idet Ånden etter ortodoks kristendomsoppfattelse tilkjennes sin egen husholdning (oikonomia), som ikke faller sammen med Kristi

verk og virke. Heri ligger en større mulighet for å identifisere alt av sannhet i verden som Den Hellige Ånds verk, også når man møter dette i de ikke-kristne religioner. Som en avgrensning mot denne konsekvens hevdet flere ortodokse talere, bl.a. Papandreou Damaskinos og biskop Juvenaly, at man måtte differensiere mellom sannheten som et dialektisk begrep og sannheten som et soteriologisk begrep. I soteriologisk forstand, dvs. når det gjelder menneskers frelse, er sannheten åpenbart i den historiske Jesus Kristus. De ikke-kristne religioner og ideologier bidrar ikke med åpenbaringselementer. Den ortodokse biskop Sarkessian berørte samme sak fra en annen synsvinkel, i tilknytning til dr. Samarthas første teologiske begrunnelse for dialogen, der han hadde hevdet at inkarnasjonen som Guds dialog med mennesker var den grunnleggende dialogmodell og utgjorde selve mandatet for dialog. Inkarnasjonen er ikke en dialog mellom Gud og mennesker, svarte Sarkessian; den er Guds suverene inngrep i den menneskelige historie, og frembyr seg ikke som adekvat modell eller begrunnelse for vår dialog med andre mennesker.

Også en rekke representanter for protestantiske kirker i Afrika og Asia advarte mot skrivebordsteorier om dialog. Er det mulig å be sammen med animister? Er muslimenes Allah virkelig Jesu Kristi Far? Både deres kristendomsforståelse og deres praktiske erfaring talte mot en oppfatning av dialogen som hadde religionenes prinsipielle likestilling som utgangspunkt. Andre advarte mot at en kirke som selv er i teologisk og åndelig krise begir seg inn i dialogens farefulle farvann, og at enkeltindivider i den kristne kirke blir oppmuntret til dialog uten at de har den nødvendige styrke i sin egen trosidentitet som kristne.

Sentralkomiteens beslutning om dialogspørsmålet

Vedtaket som ble fattet i Sentralkomiteen etter disse inngående drøftelser i underkomiteer og ved to sesjoner i Sentralkomiteen selv, har samme disposisjon som stabens utkast, men har visse klare endringer som resultat av debatten. Del I og II ble motatt, del III ble vedtatt, og alt ble anbefalt til videre studium i medlemskirkene.

Først noen mindre endringer. Det heter nå ikke lenger «Kristi herrevelde» i I underpunkt 1, men «Kristi tjenerembede og herrevelde», for også her å avstreife en mulig «triumfalisme». I underpunkt 3 reflekteres advarslene i debatten mot at enhver begir seg inn i dialog. En kirke som er i åndelig krise, har ingenting å gjøre eller å gi i dialog, hadde det blitt hevdet. Derfor heter det nå: «En slik dialog forutsetter en åndelig fornyelse i våre kirker.» Men så føyes det til et utsagn som muligens gjør denne klare uttalelse verdiløs: «og er på samme tid selv et tegn på slik fornyelse i våre kirker og samfunn.»

Viktigere var det imidlertid at det uklare utsagn i I underpunkt 2 ble stående, til tross for gjentatt kritikk i den endelige behandling av saken i Sentralkomiteen, og med løfte fra redaksjonskomiteen om å se nærmere på det. Det gjelder Kristi løfte om at Ånden skal veilede oss til hele sannheten anvendt på dialogen. På spørsmål fra metropolitt Papandreou Damaskinos om hvorvidt man her tenkte på at dialogen formidlet ny åpenbaring eller om det hele var mer dialektisk å forstå slik at man f.eks. mente at i dialogprosessen klargjøres elementer i den allerede gitte åpenbaring, svarte ordføreren for denne del av dokumentet, biskop Sarkessian, også fra den ortodokse kirke, at man her bare hadde villet sitere Johannesevangeliet og ta det i dets endeframme mening. Hvilket selvsagt ikke var noe svar på spørsmålet. I seg selv er dette ingen liten sak. For her ligger selve hovedproblemet i dialogen: Er Den Hellige Ånd virksom i andre religioner eller ikke? Siden dette spørsmål riktignok tas opp igjen under «issues», burde man her sløyfet et såpass kontroversielt og uklart utsagn i innledningen. Forøvrig var denne del av dokumentet vesentlig i samsvar med utkastet fra staben.

I neste del av dokumentet (Points to be noted and issues to be studied) er en vesentlig klargjøring skjedd. Forut for oppsummeringen av punkter som det er enighet om og spørsmål som må diskuteres videre, heter det: Kristne går inn i dialogen med utgangspunkt i sin tro på Jesus Kristus og sin forpliktelse til å vitne om Ham. Kjærligheten pålegger oss å anerkjenne og

respektere våre partners integritet, når de går inn i dialogen med utgangspunkt i deres egen tro og forpliktelse.

I punktet om dialogen som en mulighet til å oppdage nye dimensjoner ved vår tro, er det føyet til et utsagn om at vår tro kan *prøves* og *styrkes* i dialogen.

I et avsnitt om dialogens mønster nevnes nå dialoger med forskjellig hensikt:

1. Dialog for felles aksjon i tjeneste for mennesker i et pluralistisk samfunn.

2. Dialog for å oppnå bedre gjensidig forståelse mellom tilhengere av levende religioner og ideologier.

3. Dialog for å fremme stedegengjørelse av den kristne tro i forskjellige kulturer.

To andre punkter om intern kristen dialog som var føyet til i første utkast fra komiteen, ble strøket i siste plenumsbehandling, fordi man mente at disse ikke hørte hjemme i denne sammenheng.

I avsnittet om hvilke spørsmål (issues) som må studeres videre, innleder man i overensstemmelse med utkastet med å understreke behovet for fortsatt diskusjon i medlemskirkene om dialogens vesen, samtidig som man gjentar utsagnet om at KV's engasjement i dialogen er å forstå som et felles foretagende for kirkene. Ellers er spørsmålene her klarere utformet enn i utkastet, og ordnet i tre temakretser:

«a. Hvilke er de fundamentale teologiske implikasjoner av dialogen?»

Her må vi kjempe sammen om viktige spørsmål som: Hva innebærer Guds frelsende verk i Kristus og frelsen som tilbys alle mennesker ved Hans kors og oppstandelse? Hva er forholdet mellom Guds frelse i Jesus Kristus og hans nærvær og aktivitet i hele verden, og særlig i deres liv og tradisjoner som tilhører andre religioner og ideologier?»

Den siste setning ble gjenstand for diskusjon under sluttbehandlingen. Tales det om Guds nærvær og aktivitet, eller om Kristi nærvær og aktivitet? Med andre ord: er dette en bekrefteelse av synspunkter hos Khodr, eller er det en formulering av

debatt-temaet etter Khodrs foredrag? Professor Nikolainen fra Finland spurte om utsagnet her var «en støtte for den ikke-apolitiske tro at Kristus åpenbarer seg gjennom andre religioner». Professor Lochman fra Tsjekkoslovakia, nå i Basel, svarte med de samme ord: «Dette er ikke en bekreftelse av den ikke-apolitiske oppfatning at Kristus skulle finnes i fremmede religioner. Hvis det kan forstås derhen, må det forandres.»

«b. Hva er forholdet mellom dialog, misjon og vitnesbyrd?»

Å vitne om Guds kjærlighet i Kristus er en plikt som ligger i evangeliet. Dialogen for gjensidig forståelse i særdeleshet mister sin mening hvis vi ikke som kristne vitner om den frelse vi mottar i Jesus Kristus. Det er imidlertid akutt meningsforskjell mellom oss og i våre kirker hvor vidt vektleggingen på dialog vil sløve misjonens skarpe sverd (blunt the cutting edge), eller om det fellesskap som skapes ved menneskelig og åndelig samtale vil fremme misjon. Det er videre nødvendig, idet vi står overfor disse forskjellige standpunkter mellom oss selv, å være vare overfor den mistanke som våre partnere kan ha, nemlig at dialogen bare er en ny strategi for proselyttering. Vi må følge opp disse uløste spørsmål i lys av den innsikt vi kommer til ved videre teologisk studium og ved virkelig erfaring fra dialogen.»

Dette avsnitt er når alt kommer til alt det viktigste i hele dokumentet. Her er resultatet av diskusjonen i Sentralkomiteen tydelig å lese, når man sammenholder det med det opprinnelige utkast fra staben. Her sies det ikke noe om at misjonens oppgave er å finne Kristus der han allerede er, dvs. også utenfor den kristne kirke. På bakgrunn av den sterke fremhevelse av nettopp dette punkt hos Khodr, og i Samarthas foredrag, er utelatelsen her betydningsfull. Og reaksjonen i staben syntes å være at Sentralkomiteen her hadde gitt et korrektiv til dialogprogrammet, som det ikke uten videre ville være lett å avfinne seg med.

Spørsmålet om forholdet mellom dialog og misjon, slik Sentralkomiteen ser det, er bare et spørsmål om hvor vidt dialogen svekker misjonsinnsatsen eller ikke. Her er det altså tale både om misjon og dialog. Og misjonen omtales på en helt annen måte enn hos Khodr. Det er grunn til å anta at det pågående stu-

dium i KV's misjonsavdeling, under tittelen «Frelse i dag», må ta opp utfordringen i dette utsagn, og vel også finne det som et korrektiv til en del av de ting som hittil har vært brakt fram i dette studium.

«c. Hvorledes dialog skal forstås og praktiseres i sammenheng med stedegengjørelse»

Dette punkt inneholder ikke noe nytt i forhold til utkastet fra staben. Avsnittet om anbefalinger har bare gjennomgått mindre redaksjonelle endringer.

Videre arbeide

Det er et fascinerende og spennende materiale som foreligger i dialogdebatten. Temaet kan man nødvendigvis ikke bli fort ferdig med, fordi det berører selve kjernen i vår kristendomsforståelse. Det er uten tvil et av de viktigste spørsmål å beskjefte seg med for alle som kjenner ansvar for kirkens misjon. Sentralkomiteen spilte ballen tilbake til medlemskirkene i form av spørsmål for videre studium. En norsk studiegruppe under Egede Instituttet og Mellomkirkelig Råd for Den Norske Kirke vil forsøke å ta opp dette materiale. Det ville være ønskelig om man i samtlige nordiske land kunne arbeide med saken som får den største aktualitet når Kirkenes Verdensråds misjonsavdeling skal holde sitt store møte i Indonesia i 1972, nettopp under temaet «Frelse i dag».

AKTUELL LITTERATUR OM DIALOGSPØRSMÅLET

The Church for Others, World Council of Churches, Genève 1968.

Drafts for Sections, Uppsala 68. Samme.

Alternative Draft, Section II, Uppsala 68. Samme.

Uppsala 68 speaks. Samme.

New Approaches to Men of Other Faiths, av Carl F. Hallencreutz. Samme.

International Review of Mission, vol. LIX, no. 236. Samme.

Asia Focus, vol. 3. 1970, East Asia Christian Conference, Bangkok.

Under utgivelse:

Dialogue Between Men of Living Faiths, World Council of Churches, Genève.

Living Faiths and the Ecumenical Movement (Ajaltoun-, Zürich- og Addis Abeba-dokumentene). Samme.